

TALL 103

Cant XI

Oliba

Posant les mans en la sagrada feina, deixen l'espasa los guerrers per l'eina del manobre, la llança pel magall, i en lo serrat a on sota una llosa en son eterna el bell Gentil reposa, bellugueja l'exèrcit del treball.	5
En temps d'estiu, heu vistes les formigues, quan daura el sol i esgrana les espigues, anar, venir i córrer pel rostoll?; l'una el gra abasta, l'altra se'l carrega, esta l'empeny, aquella l'arrossega, i s'atresora el gra i es llança el boll.	10
Així els treballadors: mentre un recana la terra en desnivell, l'altre l'aplana o dóna un fosso als fonaments per llit; pins aterra i avets lo llenyataire que el serrador quadreja, i fa el pedraire lo mateix amb lo marbre i lo granit.	15
De migdia en l'horrible precipici penja son peu de pedra l'edifici que fa glatir l'abisme devorant, i amb l'altre ferm en roca més segura, creix i s'aixeca en l'espadada altura, noi que ha de fer creixença de gegant.	20
Com a un toc de clarí tropa lleugera, lo claustre ses columnes afilera, coronant-les de rústecs capitells, on a la veu de l'escultor se para, entre fulles de palma i d'atzavara, tot un eixam de feres i d'aucells.	25 30

TALL 104

Li fa costat, soterriana i tosca,
l'església de la Verge; és cega i fosca,
mes eix astre del cel li fa claror.
Quan ja hi flameja la pregària ardenta,
un altre temple al seu damunt s'hi assenta,
en peanya d'argent imatge d'or. 35

Granítiques columnes desimboltes
damunt sos fronts aixequen ses tres voltes,
vell símbol de l'excelsa Trinitat;
tan virginal al veure-la i tan bella,
com gegant per vetllar una donzella
un campanar se posa al seu costat. 40

És ample i ferm, d'alçada gegantina;
les dues valls i el comellar domina
i encara puja amunt, pis sobre pis. 45
És un cloquer i un torreó de guerra,
és un esforç titànic de la terra
per acostar-se un pas al paradís.

Les celdes, verament celdes d'abelles,
són en est rusc diví xiques i belles, 50
lo goig i la dolçura en són la mel;
los vint monjos que pugen a habitar-hi
de l'oració la trauen i el sagrari,
de les flors de la terra i les del cel.

Sembrant-ne per les cordes del salteri 55
coronen de jardí llur asceteri
i, eixint de la basílica, l'encens
s'aplega de l'espígol amb l'aroma
i pugen, fent una mateixa broma,
dels monts i els astres a l'altar immens. 60

Enmig d'eix caos de revolta roca,
com un espectre, en la mateixa boca
de l'abisme, s'aixeca el monestir;
és una flor pel terbolí sembrada
que, si l'abeura el cel amb sa rosada, 65
per ell los segles la veuran florir.

TALL 105

- Contempla Guifre la seva obra feta
com sa més bella inspiració un poeta,
coronada de llum i resplendor,
de poble en poble quan pels aires vola, 70
estrella de claríssima aureola
que es posarà en lo front de son autor.
- S'hi posarà; mes, ai!, serà una espina
per qui ha plantada aqueixa flor divina. 75
Des de sa celda mira del Cadí
l'aigua enfondir lo còrrec de migdia,
i li apar que li diga nit i dia:
«Ton homicidi, oh Guifre!, jo el vegí!»
- De les Esqueres la brogent cascada, 80
entre el verd cabellera destrenada
que irisa el sol naixent amb sa llum d'or,
li fa record d'una altra cabellera
que rossolar del Canigó vegeva,
fent en la neu un rastre de rossor.
- Li apar que l'ona als macs rodoladissos 85
diga son crim, los còdols als canyissos,
la canya buida als quatre vents del món,
i que el món tot increpe a l'homicida:
«Per què llevares a Gentil la vida?
Sa gentilesa i son amor, on són?» 90
- Una horrible fantasma, en son desfici,
a la gola l'empeny del precipici,
i altres fantasmes, baix, amb crit etern:
«Vine –li diuen–, vine prest, tu est nostre, 95
és lo trespol això que prens per sostre,
sota eix abisme udola el de l'infern.»
- Esfereït la celda deshabita
i al nord s'allotja en altra més petita,
niu del temple posat més a redós;
i amb l'oració el bon Déu i amb lo cilici, 100
com amb ses mans, l'arranca del suplici,
tornant-li ses diades de repòs.
- Mes, ai!, un jorn, reobrint-li la ferida,
de sant Guillem sentí contar la vida. 105
Quan feia sa capella en Vallespir,
los pastors i pagesos l'hi ajudaven
i, per sou, que els vullàs, li demanaven,

amb sos camps i ramades beneir.

Cansat de dur un gros carreu, un dia,
un dels manobres seus lo maleïa;
l'ermità li digué: –Llança aqueix roc,
no faria en mon temple paret bona,
un mal floró maleja una corona:
llança'l ben lluny o torna'l a son lloc.–

TALL 106

- «Doncs jo só aqueixa pedra maleïda
en la casa de Déu que he construïda»,
digué lo comte-monjo sospirant.
«De viure amb sants lo pecador no és digne,
no fan bona parella el corb i el cigne,
lo carbó no s'avé amb lo diamant.» 115
- Pren una escoda i vora la capella,
entre el sepulcre de Gentil i ella,
sa habitació darrera es posa a obrir.
És aspre lo penyal, dura la feina,
ell no és de ferro ni d'acer com l'eina, 125
mes a l'acer i al ferro fa desdir.
- Ell no desdeix; un dia i altre dia
les llevades de roca desafia,
una setmana, un mes i un altre mes;
si s'enforteix la blava llicorella, 130
la mà del monjo s'enforteix com ella,
pica més fort de dret o de través.
- Lo troba un jorn furgant la roca viva,
venint de son bisbat lo bisbe Oliba,
amb la crossa a la mà, la mitra al front: 135
–En què emplees –li diu– ta forta destra?
–En obrir –li respon– una finestra
per aguaitar sovint a l'altre món.–
- Finestra o clot no triga a obrir-la gaire,
i, com de sa pedrera lo pedraire 140
afadigat, al vespre en fa son llit,
lo cansament al batre ses parpelles;
i, a l'esmortida llum de les estrelles,
s'hi estén com un cadavre cada nit.
- En sos ensomnis veu alçar la lluna 145
com llantió del temple a la nau bruna
d'on rius i vents són l'orgue tronador.
Creu ser un mort que, en sa capella ardenta
d'estrellades de ciris resplendent,
Escolta el *Dies irae* aterrador 150

TALL 107

Sa fossa és la muntanya gegantina,
és son túmul la volta cristallina
que cada punt traspassa somiant,
a les plantes del Ser que el món adora
cercant, entre les ànimes que enyora,
la del tendre Gentil que estima tant. 155

Quan davalla el seu somni de l'altura,
en l'altra fossa com aucell s'atura
a mirar d'aquella ànima lo cos,
i es refrigera son cruel martiri
veient l'àngel soliu del cementiri
amb una ala covar-los a tots dos. 160

Sovint a l'aspra i mortuòria celda
arriba el crit salvatge de Griselda,
que, boja, va cridant: –Gentil, Gentil!–
i, estesa al vent sa cabellera rossa,
amb sa nevada mà truca a sa fossa,
on altra flor no hi portarà l'abril. 165

Sens esperar, a voltes, la resposta,
se rebat a més córrer per la costa
i a crits lo comte-monjo desvetllant:
–Sota quin arbre dorm aquell que enyoro?;
bon monjo –diu-li–, no estranyeu si ploro,
ai!, fa tants dies que l'estic cercant!– 170

Ressegueix entretant cenobi i temple
Oliba, no hi ha res que no contemple;
funda en Ripoll un altre monestir,
i estudia per ell eixos brancatges
de pedra, eixes motllures i fullatges
que mourien los besos del zefir. 180

Allí amb lo pensament tot ho transporta,
des del pom del penell als bancs de l'horta,
i trasmuda, combina i afegeix,
i una obra concebeix sa fantasia
que, abans de veure la claror del dia,
naix, posa tronc i branques, i floreix. 185

Ja tot ho veu: sa creació de marbre
és com dins la llavor altívol arbre,
meravellosa flor dins grana humil;
tot ho veu fet, sinó lo frontispici
que corona ha de ser de l'edifici, 190

d'aquella imatge d'or cara gentil.

Enamorat artista, lo somia
de nit, ne fa dibuixos cada dia,
que al veure l'endemà rebat al foc, 195
i, no podent-ne el pensament distraure,
embasta nous projectes que han de caure
també en oblit, com dins la mar un roc.

En l'hora de solaç un dia crida 200
los monjos sota els arbres de l'eixida:
fa tres dies que, allí, de sol a sol,
amb son bàcul dibuixa, escriu i esborra,
com les ones del mar damunt la sorra,
quan suaument les bressa el ventijol.

TALL 108

- Mirau-la aquí –los diu; i la portada
contemplen per son geni dibuixada,
la història de la santa religió,
en pedra escrita per la mà de Roma;
una crossa de bisbe n'és la ploma,
n'és lo paper un flanc de Canigó. 205
- Set cants misteriosos té el poema,
set florons que durà en sa diadema
Santa Maria de Ripoll al front;
set cels de pura i divinal bellesa,
la Bíblia al cor de Catalunya impresa,
present, passat i esdevenir del món. 215
- D'aquesta creació dedicatòria,
és sa primera pàgina la Glòria:
en son trono estrellat l'Anyell diví
ensenya obert lo llibre de la vida,
dient a la nissaga redimida:
«Homes ingrats, mirau si us estimí!» 220
- I el llibre els quatre evangelistes miren,
misteriosos animals que es giren
tot estenent ses ales com aucells,
i vint-i-quatre ancians de cap blanquíssim
vora seu van cantant: «Digne és l'Altíssim
d'obrir lo llibre d'or dels set segells.» 225
- Segueix de tota gent, tribu i llenguatge
la immensa processó fent-li homenatge,
patriarques, apòstols, confessors;
la verge mostra de puresa el lliri,
lo martri la palmissa del martiri
i sota el braç son llibre los doctors. 230
- En son carro de foc se veu Elies,
i en històries après i profecies,
Moisés, Jonàs, David i Salomó;
atravessa el mar Roig l'israelita,
lluïta amb ell lo cruel amalecita
i l'arca volta el mur de Jericó. 235
- De Jesucrist celebren la victòria
la cítara i salteri de la Glòria,
la flauta dolça, el tendre violí;
i el rei profeta, entre vassalls i nobles,
sembla dir-li: «Alabau-lo tots els pobles,
cel, mars i terres, alabau-lo amb mi.» 245

TALL 109

Oliba los esbrina, fil per randa,
de la fe aqueixa mística garlanda,
los mostra aquí sant Pere, allí sant Pau,
com de l'Església sòlides pilastres, 250
sostenint aqueix cel amb tots sos astres;
l'espasa empunya l'un, l'altre la clau.

En la faixa de l'arc que els dos sostenen
en dotze retaulons ses vides tenen 255
unint-se dalt, als peus del sant Anyell;
quan vius encara anaven per la terra
als vicis i a l'error fent crua guerra,
ja s'unien ses ànimes en Ell.

Jau a sos peus, rebuig del negre abisme,
ferotge drac, lo drac del gentilisme; 260
a ofegar de ses ires los rebulls
dues àligues baixen a la terra,
i, mentres una amb sos unglots l'aferra,
a colps de bec l'altra li lleva els ulls.

Ací els ensenya dos lleons que es baten, 265
i fers l'un sobre l'altre se rebaten;
un centauro, fugint, los tira un dard,
mes l'home, a qui de monstre la figura
donaren les passions, de tan impura
cadena sempre se deslliga tard. 270

Domant ja son cavall lo genet destre,
més enllà es veu de ses passions ja mestre;
vestit de cavaller amb los arreus,
a les feres indòmites s'atansa, 275
i a l'apuntar-los la punyenta llança,
amansides se postren a sos peus.

Davall de tot a Llucifer veu caure
del cel, a Adam del paradís, i ajaure
lo condemnat en llit de foc etern,
nou Lacoont a qui genolls i braços 280
entortelliga amb sos feréstecs llaços
l'apocalíptic monstre de l'infern.

TALL 110

La paraula de foc de l'arquitecte
fa alçar de terra el colossal projecte,
monstres i sants, cantors i combatents; 285
los ulls de pedra i llavis se desclouen,
aquells arquets de violí se mouen,
i s'adolla la música a torrents.

Té son arc de triomf lo cristianisme;
al rompre el jou feixuc del mahometisme, 290
Catalunya l'aixeca a Jesucrist.
Qui passarà per sota aqueixa arcada
bé podrà dir que, en síntesis sagrada,
lo món, lo temps i eternitat ha vist.

Comte Pelós, primer de Barcelona, 295
quin panteó tindràs, quina corona!;
millor capçal no el té cap rei del món.
Mes, ai!, a l'erigir-lo els que ja foren
ignora el savi bisbe que ara en moren
que il·lustres tanys del mateix arbre són! 300

Lo comte Tallaferró, no fa gaire
enfilava la via de Belcaire;
volia desposar son fill Guillem
amb una provençala damisela, 305
per sos germans anomenada Adela,
pels trobadors novells Flor de Poncem.

Mentres llegia sa epopeia Oliba,
vestit de dol un missatger arriba,
son missatge és de penes i dolors:
—És mort! És mort lo comte Tallaferró!; 310
la Provença s'endola en son enterro
i el cel mateix sembla desfer-se en plors.

TALL 111

Volgué passar lo Ròse una vesprada,
de sobte revingué la rierada,
falleix la terra a son fogós cavall 315
que sota l'esperó s'adreça i gira,
enllà al genet d'una sacsada tira
i amb ell a cabussons va riu avall.

Cercant lo poltro, que amb la mort batalla,
braceja agonitzant, lluita i badalla, 320
son arnès esfonsant-lo cada punt.
Una hora après, en la fatal ribera,
d'un salze de verdosa cabellera
dormia a l'ombra el meu senyor difunt!–

Pregant per la seva ànima a l'Altíssim 325
partí a Ripoll Oliba afligidíssim;
quan retorna al cenobi de Conflent,
troba malalt de grave malaltia
l'únic germà que en aquest món tenia,
plorosa estrella d'aquell cel rient. 330

–Déu t'envia –diu Guifre–; amb Tallaferro
vaig a sortir del terrenal desterro.
Si com ell ne sortís amb lo cor net!;
aquesta nit, de mon sepulcre a vora,
ha dat tres colps la maça avisadora 335
de nostre patriarca sant Benet.

Celda, claustres, adéu, cel de la terra,
port de la pau en esta mar de guerra;
adéu, germans que aimava amb tot lo cor;
com jo us hi tinc, teniu-me en la memòria, 340
jo me'n vaig a esperar-vos a la Glòria,
vora la font de l'eternal amor.

Ara que a mi l'avara mort m'espera,
una mercè us demano, és la darrera:
plantau la Creu del Canigó al bell cim; 345
que, a Déu alçats los amorosos braços,
hi endrece les mirades i los passos
i esborre en la muntanya lo meu crim.

–Tots hi anirem los monjos d'eixa terra
–Oliba li respon–, i al front la serra 350
durà com temple el signe de la Creu;
i amb los salms desniant-ne les cantúries,
los àngels hi vindran a voladúries

eix colomar de fades a fer seu.—

Cant XI. Oliba dins *Canigó*

Volum segon de "Totes les Obres" de Jacint Verdaguer: "Poemes llargs .Teatre", a cura de Joaquim Molas i d'Isidor Cònsul, Barcelona: Proa, 2003.

Reproducció autoritzada per Grup 62.